

In de afgelopen twee jaar is er een complex discours ontstaan over de manier waarop culturele instellingen in Nederland omgaan met kwesties van historisch geweld en systematische onrechtvaardigheid in de context van hun koloniale geschiedenis. Kunstenaars gebruiken verschillende strategieën om er bij deze instellingen op aan te dringen deze kwesties aan te pakken, vaak door activisme te combineren met hun artistieke praktijk. Hoewel sommige acties deze zaken onder de publieke aandacht hebben gebracht, speelt een groot deel van het discours zich in de privésfeer af, waarbij veel instellingen een voorzichtige of vrijblijvende houding aannemen. Deze huidige dynamiek herinnert aan eerdere momenten in de geschiedenis, namelijk de debatten die ontstonden door de culturele boycot van Zuid-Afrika en de anti-apartheidsbeweging van de jaren 1960 tot 1980 in Nederland, toen culturele instellingen onder vergelijkbare druk kwamen te staan om kritisch na te denken over hun eigen rol.

Met behulp van een methodologie van School of Intrusions hebben de kunstenaars in deze tentoonstelling elkaar ontmoet in verschillende archieven en op andere locaties in Amsterdam, waar ze onderzoeksmateriaal doornamen en verschillende acties van kunstenaarsbewegingen, anti-apartheidscampagnes en de institutionele reacties die daarop volgden bespraken. Voor de presentatie in de Appel zullen kunstwerken van de kunstenaars Noor Abed, Simnikiwe Buhlungu, Chad Cordeiro en Pieter Paul Pothoven worden tentoongesteld, en zal de tentoonstellingsruimte van de Appel worden omgebouwd tot een gastvrije ontmoetingsruimte, ontworpen door architect en kunstenaar Iswanto Hartono. Hier wordt het open onderzoek voortgezet en vinden studiesessies met het publiek plaats. Dit onderzoek zal doorgaan na deze tentoonstelling en uitmonden in een volgend publiek moment in 2026.

De verschillende samenkomsten en onderzoekssessies leidden tot veel open vragen zoals: Wat waren de motivaties om aan te sluiten bij de anti-apartheidsbewegingen in Nederland? Wat was apartheid in Zuid-Afrika en hoe is het vergelijkbaar met de huidige Israëliëse apartheid in Palestina? Welke tactieken werden toegepast door de anti-apartheidsbewegingen in Nederland? Hoe belangrijk was de culturele boycot in die tijd en wat was de dynamiek tussen culturele instellingen en cultuurbeoefenaars? Kan kunst worden losgekoppeld van politiek? Waren beeldend kunstenaars actief in de anti-apartheidsbeweging? Hoe reageerden culturele instellingen op acties en culturele boycotts? Wat is er gebeurd met de strijdvaardigheid van de jaren '70 en '80? Zijn de anti-apartheidsstrategieën die vandaag gebruikt worden toereikend? En zo niet, welke middelen en strategieën kunnen we ontwikkelen of overnemen? Hoe kan cultureel activisme effectief omgaan met de spanning tussen de abstractie die kunst vaak vereist en de directheid en die activistische praktijken vereisen?

OVER DE KUNSTWERKEN

Iswanto Hartono
ontwerp van de tentoonstellingsruimte

Iswanto Hartono maakte van de Appel een ruimte waar verschillende vormen van samenkomst kunnen plaatsvinden, gebaseerd op horizontale discussie en participatie. Het ontwerp is gebaseerd op de structuur van Fridskul tijdens documenta fifteen – een ruimte die diende als reservoir voor gedeelde bronnen, kennis, verhalen en ervaringen. Met dit uitgangspunt ontwierp Hartono een gastvrije ruimte met gerecycled materiaal voor zowel de kunstwerken als de publieke programma's die er plaatsvinden.

Noor Abed
Stars at Midday – نجوم الظُّهر, 2024
Audio-opname en beelden van het boek

Stars at Midday – نجوم الظُّهر is een persoonlijk dagboek waarin de kunstenaar en filmmaker Noor Abed visuele en poëtische notities verzamelt uit de productiefase van haar film *A Night We Held Between*, gefilmd in Palestina in 2023 met familie en vrienden. Net als de film verweeft het boek narratieve fragmenten, zang en observaties, waardoor natuurlijke en gearrangeerde bewegingen samensmelten. De opname is van een lezing en discussie die plaatsvond in de Appel.

Simnikiwe Buhlungu
A Loooooong Ass Message, ya dig? (with readers), 2025
Installatie

In deze performatieve installatie worden berichten via een oud faxapparaat over en weer verstuurd. De indirecte aanwezigheid van de faxers roept vragen op over gebrek aan institutionele toegankelijkheid. De telefoonlijn van de kunstruimte wordt onderbroken om faxen af te leveren over zaken die continu worden uitgewist door kunstinstellingen. Deze versie van hetzelfde werk uit 2018 omvat lezers-als-faxers/faxers-als-lezers uit Bethlehem, Palestina en Johannesburg, Zuid-Afrika, respectievelijk Fairouz Hasan en Thuli Gamedze, die zullen reageren op fragmenten uit het archief die de kunstenaars in de tentoonstelling hebben onderzocht.

Chad Cordeiro

Sjambok library, 2024 – heden

Mobiele bibliotheek

Sjambok library is een modulaire en draagbare bibliotheek waaraan Chad Cordeiro heeft gewerkt tijdens zijn residentie-periode aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten. Tijdens zijn onderzoek in Johannesburg stuitte Cordeiro op een verhaal over kunstenaars die tentoonstellingen maakten die in koffers over de hele wereld kunnen reizen, uit solidariteit met de anti-apartheidsbeweging; één ervan zou naar Nederland reizen, echter werd de studio van de kunstenaars overvallen en het werk ging verloren. Cordeiro's mobiele bibliotheek bevat een steeds wisselende verzameling boeken over kunst in relatie tot de anti-apartheidsbeweging. De bibliotheek functioneert als een gemeenschappelijke ruimte die rondreist en zich op verschillende plekken ontvouwt.

Pieter Paul Pothoven

observatie contra observatie, 2020

Installatie met gesproken monoloog (15"44'), FM-radio transmitter met antenne, radio's, posters

observatie contra observatie is onderdeel van een onderzoeksproject van Pieter Paul Pothoven voor en in samenwerking met de Revolutionaire Anti-Racistische Actie (RARA). RARA is een anoniem collectief dat in de jaren tachtig en negentig streed tegen racisme, onderdrukking en uitbuiting, en zich verzette de erfenissen van het koloniale verleden van Nederland, die tot op de dag van vandaag voortduren. *observatie contra observatie* is een gesproken monoloog; een gedramatiseerd verslag van de gebeurtenissen rond de eerste aanslag die door RARA werd opgeëist en die erin resulteerde dat de Makro zich terugtrok uit Zuid-Afrika (zie meer: Harvests, Tweede ontmoeting). Pothoven schreef, gebaseerd op interviews en historische documenten, het script voor een personage die verschillende betrokken activisten belichaamt. De monoloog wordt uitgezonden met behulp van een radiozender die is gebouwd door een RARA-activist. Het script wordt beschikbaar gesteld op posters met daarop ook een foto van de houtkachel die RARA niet alleen gebruikte voor verwarming, maar ook voor het verbranden van bewijsmateriaal. Het project is in samenwerking met Khadija El Kharraz Alami (stemacteur), Liet Lenshoek (dramaturgie), Katrien de Klein (montage), De Slapende Hond (geluidsstudio) en studioHendriksen (ontwerp poster).

Pieter Paul Pothoven

Notes – fragmented, incomplete – after Jan Wolkers

(Boycot Outspan Aktie, 1978), 2025

Zeefdruk-posters, 68×68cm

De Nederlandse schrijver Jan Wolkers zeefdrukte in 1978 een poster voor de anti-apartheidsorganisatie Boycot Outspan Aktie, die in 1970 was opgericht door Esau du Plessis. De organisatie voerde campagne voor een boycot van Outspan-fruit. De campagne was succesvol: binnen tien jaar waren er geen 'bloedsinaasappels' meer te koop in Nederlandse supermarkten. Voor het werk *Notes – fragmented, incomplete – after Jan Wolkers (Boycot Outspan Aktie, 1978)* onderzoekt Pothoven de geschiedenis van het affiche, zijn eigen initiële schrikreactie en de manier waarop de poster resoneert met het heden. Hij zal zijn onderzoek en vragen rond de poster ook tijdens het publieksprogramma presenteren.

Henk Hokse en Albert Van der Weide

Zuid Afrika, 1977

Documentatie van de performance in de Appel,
herhalend in het archief (begane grond)

In deze performance stond Van der Weide in het midden van de ruimte en verwelkomde hij de bezoekers door ze een hand te geven bedekt met zwarte vetverf. Wanneer iemand zijn hand schudde – velen weigerden dat – verfdde de kunstenaar zijn hand zorgvuldig opnieuw, voordat hij de volgende bezoeker toeliet. Deze performance is gebaseerd op een tekst van Steve Biko: 'The government gave us houses, we will not mention their quality. The government gave us medical care, we will not mention its quality. The government has split up our country, we will not mention the quality of this. However, the government has never deigned to shake us by the hand.'

PUBLIEK PROGRAMMA

24 & 25.04.2025

Openingsprogramma

Op donderdag 24 april, tussen 16:30 en 21:30 uur, gaat de tentoonstelling van start met een uitgebreid publieksprogramma: een gesprek tussen de deelnemende kunstenaars en curatoren (Noor Abed, Simnikiwe Buhlungu, Chad Cordeiro, Iswanto Hartono, Lara Khaldi en Pieter Paul Pothoven), een lezing van de publicatie *Stars at Midday* door Noor Abed, en een live-uitzending en luistersessie door Andrei Van Wyk en Dirar Kalash.

De volgende dag, op vrijdag 25 april tussen 16:00 en 21:00 uur, gaat het programma verder met een onderzoeks- en studiesessie door Miriyam Aouragh, Karl Moubarak en Omar Jabary Salamanca, gevolgd door een lezing van Mitchell Esajas. Op beide dagen wordt er samen gegeten.

08 & 09.05.2025

Collective study in Times of Emergency
met L'Internationale Online

L'Internationale Online is het onderzoeks- en publicatieplatform van het Europese netwerk van musea, kunstorganisaties en universiteiten. In november 2023 startten ze een serie publicaties onder de noemer *Towards Collective Study in Times of Emergency*, als collectief antwoord op de drastische verschuivingen in de publieke sfeer als gevolg van de genocide in Palestina. De publicatie brengt 19 bijdragen samen, waaronder essays, luistersessies, poëzie, muziek en artistieke bijdragen. Ter gelegenheid van de lancering van deze publicatie vinden in de Appel verschillende presentaties plaats. Deelnemers aan dit tweedaags evenement zijn de kunstenaars die bijdragen aan *Every Act of Struggle*, Learning Palestine, Françoise Vergés in gesprek met Charles Esche, Rasha Salti,

Rana Issa, Loyal Ftouni en Subversive
Film in gesprek met The Black Archives

11.05.2025

Filmvertoning in Filmtheater Kriterion

Op zondag 11 mei, om 19:15 uur, vindt een filmvertoning rondom de thematiek van de tentoonstelling plaats in Filmtheater Kriterion. Het programma wordt aangekondigd op de website van Kriterion: kriterion.nl.

23 & 24.05.2025

Afsluitend programma

Op dit tweedaags afsluitende programma staan onder andere discussies over culturele boycots in relatie tot Zuid-Afrika en Palestina, en 'Narratives of Neutrality in the Netherlands' door Vincent Kuitenbrouwer. Ook komt archiefonderzoek rond bevrijdingsstrijd aan bod. Meer informatie over het programma wordt gepubliceerd op de website van de Appel.

25.05.2025

Filmvertoning in Filmtheater Kriterion

Op zondag 25 mei, om 19:15 uur, vindt een filmvertoning rondom de thematiek van de tentoonstelling plaats in Filmtheater Kriterion. Het programma wordt aangekondigd op de website van Kriterion: kriterion.nl.

Voor tickets en meer informatie over de programma's, zie onze website: deappel.nl.

OVER DE KUNSTENAARS

Noor Abed (1988, Jeruzalem, Palestina) is een interdisciplinair kunstenaar en filmmaker. In haar werk onderzoekt ze begrippen als choreografie en de denkbeeldige relatie tussen individuen, waarbij ze situaties creëert waarin sociale mogelijkheden zowel worden gerepeteerd als opgevoerd. Ze onderzoekt gemeenschap en sociale bewegingen in relatie tot rituelen van wachten, verzet en rouw. Via haar werk denkt ze na over de rol van collectieve ritmische beweging, en de potentiële impact die gedeelde gevoelens kunnen oproepen bij het creëren en in stand houden van een gemeenschap.

Simnikiwe Buhlungu (1995, Johannesburg, Zuid-Afrika) is een kunstenaar die onderzoek doet via film, geluid, installaties en tekst. Haar werk stelt belangrijke vragen over de aard van kennisproductie en -verspreiding, en over de contexten en omstandigheden die deze epistemologische fenomenen omringen. Ze is geïnteresseerd in taal en de relaties tussen berichten – of ze nu visueel, linguïstisch of sonisch worden overgebracht.

Chad Cordeiro (1993, Johannesburg, Zuid-Afrika) is een kunstenaar, drukker en docent die werkt met collage, drukwerk, geluid en installatie. Zijn onderzoek richt zich momenteel op de doe-het-zelf productie van printgereedschappen en materialen, evenals op open-source benaderingen voor het archiveren en verspreiden van van print-based media.

Iswanto Hartono (1972, Purworejo, Indonesië) is kunstenaar en architect. Zijn interdisciplinaire praktijk richt zich op geschiedenis, geheugen, globalisering, geopolitieke machten, postkolonialisme en raciale identiteit. Iswanto is geïnteresseerd in het onderzoeken van structuur

en vorm, en het alternatieve gebruik van ruimte. Hartono's werk verwijst vaak terug naar Indonesische tradities en delen van de geschiedenis van het land die bewust zijn vergeten, maar gaat ook in op de hedendaagse politiek.

Pieter Paul Pothoven (1981, Amersfoort, Nederland) is een kunstenaar en schrijver die voortdurend de relatie tussen heden en verleden be vraagt. Zijn op onderzoek gestoelde praktijk bestaat uit installatie, film, fotografie, verschillende vormen van schrijven en archivering. Een interesse in geschiedschrijving en materiële cultuur doordringt al zijn projecten en verbindt ze op zowel theoretische als instinctieve manieren.

School of Intrusions is een experimenteel educatief platform in Palestina en Nederland dat een ruimte voor samenwerking wil ontwikkelen door onafhankelijke praktijken van wederzijds leren samen te brengen. Het platform ziet onderwijs als een vorm van ingrijpen in de wereld die niet losstaat van het dagelijks leven, en streeft ernaar kennis op te doen via het bezoeken van specifieke locaties, gemeenschapsvorming, collectivisme en alternatieve economieën. Door op locatie te discussiëren, te denken en te handelen proberen ze actief binnen te dringen in private en publieke ruimtes – om locaties, tijd en kennis als gemeengoed (*commons*) te behandelen. School of Intrusions werd in 2019 opgericht door Noor Abed en Lara Khaldi.

Albert van der Weide (Meppel, 22 september 1949) is een beeldend kunstenaar, docent, curator, schrijver en was veertien jaar als bestuurder werkzaam in het hoger kunstonderwijs.

Harvests

Tijdens elke *intrusion* ontmoeten de kunstenaars elkaar op een locatie die relevant was voor het onderwerp, voor momenten van collectief lezen en onderzoek. De locatie is belangrijk omdat het vragen en interacties oplevert die het onderzoek voeden, maar het is ook een daad van binnendringen in ruimtes die deze discussies niet altijd verwelkomen, en een test voor hoe open openbare instellingen en ruimtes daadwerkelijk zijn. Elke keer dat ze elkaar ontmoetten, werd er een opname van de bijeenkomst gemaakt en was een van hen verantwoordelijk voor het ‘oogsten’ (*harvesting*) van het gesprek. Hieronder delen we fragmenten van de gesprekken.

Eerste ontmoeting op 20.05.2025 in het Stedelijk Museum Archief

Beste lezer,

Dit is onze eerste bijeenkomst. We hadden elkaar een paar weken eerder ontmoet en het voor dit onderzoeksproject gebruiken we een methodologie van de School of Intrusions; een horizontale school die N. en ik hebben ontwikkeld in Ramallah, waar elke deelnemer een sessie leidt op een gekozen locatie en waar de locatie een integraal onderdeel wordt van het onderzoek. Ter voorbereiding lazen N. en ik het artikel *Dutch Dialogues with Afrikaners: The Netherlands and the Cultural Boycott Against the Apartheid Regime in the 1980s* van Jurg, V., & Kuitenbrouwer, V. (2021), en namen we contact op met het archief van het Stedelijk Museum om de archiefmappen met betrekking tot Hermans' tentoonstelling in 1986 door te nemen. Het artikel stoelt op een casestudy die zich richt op het bezoek van de Nederlandse schrijver Willem Frederik Hermans aan Zuid-Afrika in 1983, en de intense publieke en media-aandacht die dit in Nederland veroorzaakte. Dit voorbeeld wordt gebruikt om te reflecteren op de bredere Nederlandse houding ten opzichte van het apartheidsregime en de culturele boycot. Het bezoek van Hermans leidde tot controversie omdat het in strijd was met de oproep van de Verenigde Naties tot een culturele boycot van Zuid-Afrika. Hermans deed verschillende controversiële uitspraken tijdens zijn bezoek, die door velen werden gezien als sympathiserend

met apartheid. Een paar jaar later werd Hermans uitgenodigd om bij te dragen aan programma's in zowel De Balie als het Stedelijk Museum. Het artikel bespreekt hoe culturele instellingen in Nederland zowel in de frontlinie stonden van anti-apartheidsactivisme maar ook blijk gaven van diepe historische banden tussen de twee naties.

Het artikel wekte onze nieuwsgierigheid, vooral omdat het betrekking heeft op het huidige institutionele discours rond Palestina en culturele boycots. We waren benieuwd hoe het Stedelijk Museum toentertijd reageerde op de oproepen om de tentoonstelling te annuleren. We werden verwelkomd in het archief van het Stedelijk Museum en kregen de dossiers overhandigd over de fototentoonstelling *Koningin Eenoog* van Hermans in september 1986. We vonden veel krantenknipsels over het publieke debat rond de annulering van de tentoonstelling, de culturele boycot en het standpunt van het Stedelijk Museum, alsook brieven tussen de toenmalige directeur van het Stedelijk Museum Wim Beeren en de wethouder voor cultuur Luimstra-Albeda over de annulering van de tentoonstelling en het standpunt van het museum. Later gingen we naar de zaal waar de fototentoonstelling van de Hermans plaatsvond, en daar troffen we het kunstwerk *Bakunin's Barricade* van Ahmet Ögüt. Dit bracht weer een lang gesprek tussen ons op gang, omdat het heel direct spreekt over dezelfde kwesties.

Tweede ontmoeting op 10.03.2025 op de trap voor het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)

Pieter Paul overhandigt ons één voor één de scripts, we genieten allemaal van de zeldzame zon en drinken thee en koffie zittend op de trap. Hij nodigt ons uit om elk een deel hardop te lezen. Hij introduceert zijn project door een foto te laten zien van een kachel in een kraakpand: dat is, zoals Pieter Paul opmerkt, de plek waar de groep vroeger kleding verbrandden na hun acties. Achter de kachel hangt een spiegel en een kleerhanger met een zwarte jas eraan. Pieter Paul legt uit dat hij de foto kreeg van iemand die betrokken was bij RARA (Revolutionaire Anti-Racistische Actie), en dat RARA de Steenkolen Handels Vereniging (SHV) dwong om zich terug te trekken uit Zuid-Afrika. Tussen 1985 en 1987 staken ze vier magazijnen van de Makro in de brand. De Makro is een groothandelsketen onder de SHV, die eigendom was van de Nederlandse familie Fentener-Van Vliissingen, bekend om haar economische banden met Zuid-Afrika tijdens de

apartheid. Nadat het vierde magazijn van de Makro was afgebrand, weigerde de verzekeringsmaatschappij dekking te verlenen en weigerde de Nederlandse overheid de schade te vergoeden. Als gevolg hiervan had SHV geen andere keuze dan Zuid-Afrika te verlaten. Hij legt verder uit dat het script dat we gaan lezen gebaseerd is op interviews die hij had met meerdere anonieme activisten, die hij in het script heeft samengevoegd in één anoniem persoon.

Het script is moeilijk samen te vatten; je zult het tegenkomen in de tentoonstelling, maar ik probeer het hier samen te vatten zodat je onze discussie kunt volgen. Het script volgt de interne monoloog van een activist terwijl ze een aanval op het Nederlandse bedrijf SHV voorbereiden en uitvoeren. De activist spreekt over diens motivaties, frustraties over passief verzet en toewijding aan directe actie, specifiek gericht op Makro-magazijnen om SHV onder druk te zetten om zich terug te trekken. Het script beschrijft de nauwgezette planning en uitvoering van de brandstichtingen en reflecteert op de morele en politieke implicaties van dergelijke acties. De activist plaatst de acties in een bredere strijd tegen westers kapitalisme en imperialisme en ziet apartheid als een extreme maar transparante manifestatie van deze systemen. Het script eindigt met de activist die de risico's erkent, waakzaam blijft en de onvermijdelijkheid van gepakt worden accepteert.

Nadat we het allemaal hebben voorgelezen met de geluiden van de stad op de achtergrond; vrachtwagens die laden en lossen, mensen die op de trap kletsen, auto's die voorbij rijden, praten we over onze gedachten en vragen met betrekking tot het script.

S: Ik vraag me af waarom het geweld in de townships in Zuid-Afrika centraal staat in het script.

PP: Het nieuws over deze gewelddadigheden bereikte de Nederlandse media, maar het is ok interessant dat RARA en het ANC (African National Congress) van mening verschilden; het ANC was tegen het gebruik van geweld buiten Zuid-Afrika.

L: Was dit een openbaar debat?

We maken allemaal een sticky note om RARA en ANC verder te onderzoeken.

S: Wat was de demografie van RARA?

- PP: Het was gemengd – vrouwen, mannen, queers, hetero’s – en er was een deel dat uit voormalige landen kwam die bezet waren door de Nederlanders. De acties werden niet altijd door dezelfde mensen gedaan.
- S: Wat voor berichtgeving kwam er in de jaren ‘80 in de media over het geweld in Zuid-Afrika?
- PP: De meer behapbare reportages voor de Nederlandse media.
- PP: Ze maakten een statement in 1984 en ondernamen vooral acties tussen 1985 en 1987, er waren vier bomaanslagen en 150 miljoen gulden aan schade waardoor ze moesten sluiten.
- C: Is SHV nog steeds in handen van dezelfde familie?
- PP: Ja, maar ze zijn geen eigenaar meer van Makro.
- L: Hebben jullie nog steeds de Makro in Zuid-Afrika?
- S&C: Ja, het is een soort groothandel-supermarkt, we dachten altijd dat het Zuid-Afrikaans was.

(...)

Verkeersgeluiden uit Ramallah

- S: Het is interessant om te lezen over de townships in het script, maar ook belangrijk om na te denken over de Bantustans, omdat ze in geen enkele ideologische structuur van voor het apartheidssysteem voorkomen. Er zijn ook nauwelijks politieke leiders uit de Bantustans. De oprichters en leiders van het ANC waren middenklasse, opgeleid in missiescholen, ze waren geen arbeidersklasse.
- L: Wat was het verschil tussen Townships en Bantustans? Ik dacht dat ze hetzelfde waren; gebieden om inheemse Zuid-Afrikanen te scheiden van kolonisten, zoals de Westelijke Jordaanoever in Palestina.

- S: Townships en Bantustans waren inderdaad allebei plaatsen om zwarte Zuid-Afrikanen te segregeren onder de apartheid, maar ze dienden verschillende doelen. Townships waren stedelijke woonwijken aan de rand van steden, bedoeld om zwarte arbeiders te huisvesten die werkten in de witte stedelijke centra, hoewel ze overbevolkt en onderontwikkeld bleven. Ondanks strenge beperkingen werden de inwoners van townships nog steeds beschouwd als Zuid-Afrikaanse burgers. Bantustans waren landelijke, zelfbesturende gebieden waar de regering zwarte Zuid-Afrikanen op basis van etniciteit probeerde te herhuisvesten. Ze werden ontdaan van hun Zuid-Afrikaans staatsburgerschap en toegewezen aan zogenaamde “onafhankelijke” thuislanden zoals Transkei en Bophuthatswana. Terwijl de townships de zwarte arbeiders in de buurt van de economische centra hielden, probeerden de Bantustans de rassenscheiding te rechtvaardigen door de zwarte gemeenschap in economisch afhankelijke, internationaal niet-erkende gebieden te dwingen.
- N: Dus het is misschien beter te vertalen naar gebied A, B en C op de Westelijke Jordanoever.

Derde ontmoeting op 24.03.2025
in Buurtcentrum Dynamo BIKO

Die ochtend ontmoetten we elkaar bij Buurtcentrum Dynamo BIKO voor de sessie: een klein cultureel centrum voor en door bewoners van de buurt en de stad. Een ruimte die bestaat uit een paar kleine kamers op de begane grond die gebruikt kunnen worden voor activiteiten, studiesessies, verhuur voor evenementen, enzovoort. We brachten er ongeveer drie uur door en lazen gezamenlijk een tekst die Simnikiwe aan de groep had voorgesteld: *Feeding the Hand that Bites: South African Art & the Valparaiso Biennial of 1987* (Colin Richards, 20 december 2010). Simnikiwe legde ons uit dat ze dit buurtcentrum had gekozen omdat het vernoemd is naar Bantoe Stephen Biko; een Zuid-Afrikaanse anti-apartheidsactivist en een sleutelfiguur in de Black Consciousness Movement in de jaren '60 en '70. Hij stierf in politiehechtenis aan het eind van de jaren '70. Lara noemt dat een vriend haar had verteld dat er meer activiteiten van de anti-apartheidsbeweging in buurtcentra plaatsvonden dan in kunstinstellingen.

Bij Vishandel Gibraltar in Amsterdam-Oost lunchten we na onze ochtendessie. Het was Ramadan, de ruimte was leeg en via de radio werd de Koran gereciteerd. Terwijl we met onze handen aten, rond een groot bord met gemengde gegrilde zeevruchten, bespraken we de tekst die we hadden gelezen.

De gesprekken varieerden: van een thuisgevoel dat Lara en ik voelden door de esthetiek van het restaurant, tot gesprekken over de geschiedenis van de PLO (Palestijnse Bevrijdingsorganisatie), de gevolgen van een bevrijdingsbeweging die veranderd in een instituut, (links) in Palestina, (links) als begrip elders, verzet op de grond, cultureel verzet. Simni deelde verhalen van haar bezoek aan Palestina een paar jaar geleden, één daarvan ging over de vele verschillende ID's die Palestijnen krijgen, elke ID geeft bewegingsvrijheid in bepaalde gebieden en beperkt de toegang tot andere. We spraken over de zionistische koloniale ideologie van landverdeling. Ze vertelde ons nog een verhaal over ondervraging door het Israëli'sche leger op de luchthaven toen ze vertrok. Pieter Paul vertelde dat hij gearresteerd was door Hezbollah in Dahiyeh, een zuidelijke wijk van Beiroet. Hij was in Libanon om vogelgeluiden op te nemen voor een nog onvoltooid project. Hij zei dat ze beleefd waren – anderen hadden veel onaangenamere ervaringen – en hem snel vrijlieten. Hij vertelde ons dat hij ook in Palestina is geweest en urenlang ondervraagd werd door Israëli's. Hij was jong was en herinnert zich niet veel.

Toen ik die dag naar huis ging, gaf ik aan mezelf toe dat ik moeite had met deze specifieke tekst. Als ik moeite heb met een tekst, vind ik soms troost door opnieuw beginnen en korte zinnen te noteren die me toegang verschaffen. Zoals deze:

*Being informed is a responsibility, not an option
Answers are not too difficult to find
Matters do not improve the closer we look
The pattern is familiar
Too close to home and too close to the bone
Reality does seem to be the loser here
Freedom is bought at a cost*

En ik deel de paragrafen die ik tijdens de sessie heb gemarkeerd:

Perhaps more to the point, what are the possibilities for non-alignment, of liberal individualism in contemporary South African

culture? What does it mean to be 'non-aligned' through a long and continuing history of institutionalised racism and economic exploitation? Perhaps it means nothing more than getting the best of both worlds while being committed to neither. The SAAA, the judge-selectors, the artists it seems would have us believe that it is indeed something more. They would have us believe, and believe in, the image of an association of tolerant, moderate liberals, conserving and protecting freedoms threatened right and left.

Those hostile to this image see it as mystification. Perhaps this mystification is not intentional, the inevitable result of living in a protected sector of a complex and often contradictory social reality. There is, however, a deep suspicion that this cultivation of the so-called 'moderate middle ground' is but a screen hiding ambitions more to do with harvesting cultural power and short-term profiteering than anything else.

Vierde ontmoeting op 03.04.2025,
een wandeling van de Rijksakademie naar de Appel
met verschillende stops om de *Sjambok library* te lezen

We verzamelen op de Rijksakademie. Chad heeft de *Sjambok library* meegenomen, een zware tekentafel die hij tijdens zijn fellowship hier uit de vuilnisbak heeft gered. Hij beplakte het blad met papierfragmenten en boekomslagen. Er staan boeken op van onder andere David Graeber. Chad draagt de tafel over zijn schouders, als een rugzak, en deelt exemplaren uit van het essay *The Not-so-Quiet Violence of Bricks and Mortar* Zen Marie uit 2010. We lezen de tekst gezamenlijk terwijl we langzaam naar de Appel lopen en proberen niemand tegen het lijf lopen.

Noor leest voor:

Art, philosophy and theoretical work often relies on distance from the phenomena, events or objects of analysis. Mediated by some form of techné, language or medium, this distance is important because it allows insights that immediacy or proximity disallows. However, forms of cultural activism often have to combine a mix of distance and abstraction with more direct or performative actions that do much more than describe or reflect an existing reality.

De tekst vindt weerslag bij ons allemaal. We lezen het opnieuw en bespreken het tijdens een korte pauze, naast de brug die over de Amstel naar de Ceintuurbaan leidt. Noor noemt een lezing van Munir Fasheh, een Palestijnse wiskundige, waarin hij het heeft over zijn moeder, die analfabeet is, maar haar eigen, zeer geavanceerde wiskunde heeft ontwikkeld om berekeningen te maken voor de kledingstukken die ze haar hele leven heeft gemaakt. Chad verteld over de kennis die we in ons dragen, tegenover de kennis die we op scholen leren.

We bespreken het gebruik van media en hoe we allemaal “afstand” en “nabijheid” ervaren in onze praktijk. Lara vertelt ons over een oudere generatie kunstenaars – Slieman Mansoor, Vera Tamari en Nabil Anani – die tijdens de eerste intifada (1987) schilderijen maakten die ook als propaganda in de strijd werden gebruikt en hoe zij, na een boycot van verf en doeken uit Israël, traditionele pigmenten en methoden gingen gebruiken, wat leidde tot abstracter werk.

En opnieuw stelt Simnikiwe de vraag: wat is er met de moed gebeurd? Pieter vervolgt: hoe komt het dat de politiek van veel kunstenaars ophoudt bij de institutionele muren?

Na de pauze neemt Pieter Paul de tafel over van Chad. We lopen langzaam richting de Appel. Onderweg komen we langs een steegje dat vernoemd is naar Jacob Israel de Haan, een queer orthodoxe anti-zionistische jood uit Nederland, die naar Palestina verhuisde en vermoord werd door de zionistische terreurorganisatie Hagana. Het bord vermeldt echter alleen dat hij was vermoord. Wederom: passief taalgebruik om de verantwoordelijkheid voor de moord te verdoezelen.

We kwamen aan bij de Appel.

De tafel zal deel uitmaken van de tentoonstelling.

FREED OM
OF MOVEMENT
NOT PASSES

AS WE LIVE
LOCAL NAACP
SUPPORT BEING
AGENTS OF
THE
SOCIETY

PASS LAWS
BREAKS
FAMILY
LIFE

PASS
LAWS
ARE THE FINEST
LAWS OF THE
PEOPLE

PASS
LAWS
ARE THE FINEST
LAWS OF THE
PEOPLE

SLAVE
LAWS

SLAVE
LAWS

SLAVE
LAWS

SLAVE
LAWS